

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№26(319). 2014

Черкаси - 2014

Матеріали "Вісника" присвячені проблемам едукативної роботи у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. У публікаціях досліджуються різні аспекти розвитку та становлення вищої школи та інших закладів освіти, особливості організації різних форм навчання, розробки нових педагогічних технологій, педагогічні умови ефективності пізнавальної діяльності студентів та школярів, неперервність професійної освіти та ін.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої та загальноосвітньої школи, студентам, магістрантам та аспірантам.

Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. -№3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Випуск № 26 (319) наукового журналу Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від 28.08.2014 року).

Журнал реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації НАН України та Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та Реферативним журналом Всеросійського інституту наукової і технічної інформації РАН (ВІНІТІ РАН).

Головна редакційна колегія:

Кузьмінський А.І. чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. (головний редактор); *Боєчко Ф.Ф.* чл.-кор. НАПН України, д.б.н., проф. (заступник головного редактора); *Тарасенкова НА.* д.пед.н., проф. (заступник головного редактора); *Луценко Гр.В.* к.ф.-м.н., доц. (відповідальний секретар); *Біда О.А.* д.пед.н., проф.; *Головня Б.П.* д.т.н., доц.; *Гусак А.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Драч О.О.* д.і.н., доц.; *Жаботинська С.А.* д.філол.н., проф.; *Кукурудза І.І.* д.е.н., проф.; *Лизогуб В.С.* д.б.н., проф.; *Марченко О.В.* д.філос.н., проф.; *Мінаєв Б.П.* д.х.н., проф.; *Морозов А.Г.* д.і.н., проф.; *Перехрест ОТ* к.і.н., проф.; *Полищук В.Т.* д.філол.н., проф.; *Савченко О.П.* д.пед.н., проф.; *Селіванова О.О.* д.філол.н., проф.; *Соловійов В.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Чабан А.Ю.* д.і.н., проф.; *Архипова С.П.* д.пед.н., проф.

Редакційна колегія серії:

Тарасенкова НА., д.пед.н., проф. (відповідальний редактор); *Біда О.А.*, д.пед.н., проф. (заступник відповідального редактора); *Касярум Н.В.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар); *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Градовський А.В.*, д.пед.н., проф.; *Десятков Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Канська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Кондрашова Л.В.*, д.пед.н., проф.; *Король В.М.*, к.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Малова І.С.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мілушев В.Б.*, д.пед.н., проф. (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Расчотіна С.О.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Савченко О.П.*, д.пед.н., проф.; *Семеріков С.О.*, д.пед.н., проф.; *Скафа О.І.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Шпак В.І.*, д.пед.н., проф.; *Акуленко І.А.*, д.пед.н., доц.; *Архипова С.П.*, д.пед.н., проф.; *Грабовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Гриценко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Демченко О.Т.*, к.ф.-м.н., доц.; *Майборода Г.Я.*, к.пед.н., доц.

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
кафедра геометрії та МНМ. Тел.(0472) 36-03-21

ВИХОВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ВНЗ ПІД ЧАС ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ДИВЕРСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті розглянуто психолого-педагогічні основи виховання духовно-моральних цінностей у студентів, підкреслено, що система цінностей для кожної особистості, для суспільства і держави є тією основою, спираючись на яку можна налагоджувати міжособистісні взаємини усередині держави й зі світом у цілому. Формування ціннісного ставлення до різних явищ дійсності є головним, системоутворюючим фактором становлення студента, майбутнього фахівця, повноцінного суб'єкта як особистості безпечного типу в суспільстві.

Ключові слова: *особистість, духовність, моральність, духовно - моральні цінності.*

Постановка проблеми. За молоддю майбутнє всього людства, а значить, проблеми молоді необхідно розглядати як загальнолюдські проблеми і тому, на мій погляд, актуальність проблеми виховання духовно-моральних цінностей у студентів ВНЗ під час виникнення надзвичайної ситуації (НС) диверсійного характеру очевидна.

В умовах ціннісної переорієнтації суспільства, пошуку шляхів подолання кризових явищ надзвичайно важливим є новий науковий напрям - педагогіка духовності. Проблема духовно-морального виховання особистості є однією з найактуальніших і має соціальний характер, оскільки пов'язана з поняттям «формування особистості».

Майбутнє особистості, сім'ї, держави, людського суспільства і цивілізації в цілому значною мірою залежить від того, які цінності закладаються в душі молодого покоління. Вирішальну роль у вихованні дітей духовно-моральних цінностей відіграє розуміння особистості як духовно-фізичної істоти, яка складається з духу, душі і тіла. Лише розвиток усіх трьох складових людини: її духовного, душевного (психічного) та фізичного начал дозволяє досягати бажаних результатів. Нагальною є потреба у вихованій, інтелектуально розвиненій нації. Очевидно, що успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, однак провідне місце серед них посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації. Духовно-моральне виховання починається з народження людини й продовжується все життя. У різні вікові періоди особистого розвитку кількість соціальних інститутів, що беруть участь у формуванні дитини як особистості, різна. Так, у процесі розвитку особистості дитини від народження до трьох років домінує родина, у дошкільному дитинстві до впливу сім'ї додається вплив спілкування з однолітками, іншими дорослими людьми [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність проблеми духовності підтверджують доробки у різних галузях науки і практики. Зокрема, її вивчення знайшло відображення у наукових положеннях філософів, які розглядають духовність як сферу осмислення дійсності (В. М. Баранівський, Г. І. Горак, Л. В. Сохань, Л. М. Олексюк, В. І. Слободчиков, В. М. Сугатовський, В. М. Шердаков та ін.); психологів, які аналізують психологічні витоки духовних цінностей (І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, Т. В. Бутковська, О. І. Зеліченко, В. М. Москалець, О.В. Киричук, Г. С. Костюк, Є. О. Помиткін, та ін.); педагогів, які досліджують сутність духовного розвитку, особливості організації духовного виховання особистості (С. У. Гончаренко, Ю. С. Гуров, В. М. Доній, І. А. Зязюн, І. В. Зайченко, Б. С. Кобзар, І. В. Степаненко, С. М. Тищенко, Г. П. Шевченко та ін.) та взаємозумовленість духовного і національного (М. Г. Стельмахович, Б. М. Ступарик, Д. О. Тхоржевський та ін.); проблему духовних цінностей (Ю. Б. Гіпенрейтер, А. Г. Здравомислов, М. С. Каган, О. В. Киричук, О. М. Леонтєв, В. М. Маргуліс, А. Маслоу, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін.). У вихованні людини важливе значення має процес формування ціннісного ставлення до різних явищ дійсності, а також ієрархії цінностей особистості, що визначають її ставлення до навколишнього світу і поведінку в суспільстві.

Актуальність проблеми духовного становлення особистості підтверджують наукові дослідження Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, О.Мудрика, Д. Фельдштейна, Г. Балла, М. Боришевського та ін. Проблеми духовно-моральних ціннісних орієнтацій висвітлюються в низці наукових праць І. Беха, В. Болгаріної, І. Зязюна, О. Ярмоленко, А. Гурової, Л. Москальової, Л. Сохань, Н. Іванової, М. Мельничук та ін.

Визначальну роль духовного внутрішнього світу людини в її життєдіяльності постійно підкреслювали у своїх працях І. Борецький, П. Могила, І. Вишеньський, Копинський, К. Ставровецький, Л. Баранович, С. Яворський, Я. Козельський С Калиновський, Г. Кониський.

Аналіз історико-педагогічної літератури дає змогу зробити висновок про те, що проблема духовно-морального виховання особистості не отримала поки що всебічної та об'єктивної оцінки в працях дослідників. У дослідженнях радянського періоду переважали ідеологічний аспект, що надавало оцінкам ідей педагогів і в цілому

проблемі виховання духовно-моральної особистості політико-ідеологічної спрямованості.

Аналіз педагогічної й філософської спадщини дає змогу стверджувати, що витоками проблеми виховання духовності особистості можна вважати духовно-моральні ідеали Київської Русі, самобутні виховні традиції вітчизняної педагогічної думки попередніх століть. Саме ці ідеали, традиції й настанови можуть стати міцним фундаментом для освітнього напрямку ХХІ століття, об'єктом якого є особистість як головна цінність виховання, де визнається унікальність, своєрідність кожної дитини, її духовний, внутрішній світ, гуманізм, повага до гідності та прав дитини на свободу, щастя, всебічний розвиток, прояв здібностей як основи всього навчально-виховного процесу.

Метою даної статті є виховання духовно-моральних цінностей у студентів під час виникнення надзвичайної ситуації диверсійного характеру.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування духовності студентів є найактуальнішою сьогодення, оскільки вона соціального характеру, оскільки пов'язана з таким поняттям, як розвиток особистості. В наш час часто можна почути заклики про формування національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є передусім виховання духовно-моральної особистості.

Духовно-моральне виховання орієнтує на те, що український громадянин у надзвичайних ситуаціях диверсійного характеру і обставинах повинен виявляти свої найкращі якості. Особливо це стосується життя в соціумі, де для оптимальної адаптації та профілактики негативних явищ мають застосовуватися знання, уміння, навички, які особистість набуває в процесі роботи над самим собою, а не навпаки - необізнаність із суттю проблем, нездатність їх регулювати, байдужість до всього.

Надзвичайними ситуаціями (НС) прийнято називати обставини, що виникають в результаті диверсій або чинників військового, соціального і політичного характеру, які полягають в різкому відхиленні від норми протікаючих явищ і процесів і чинять значну дію на життєдіяльність людей, економіку, соціальну сферу або природне середовище [9].

За роки незалежності України законодавчою та виконавчою гілками влади надавалось достатньо уваги створенню законодавчої та нормативної бази для дій всіх органів державної влади в тому числі і ОВС при виникненні надзвичайних ситуацій.

Закони України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 8 червня 2000 р., «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р., «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 р., «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р., Постановою Кабінету Міністрів від 15 липня 1998 р. № 1099 «Про Порядок класифікації надзвичайних ситуацій», Указами Президента України, та іншими законодавчими документами визначається зміст надзвичайних ситуацій, завдання органів державної влади, при ліквідації наступу наслідків цих подій [4]. Аналіз практики свідчить, що надзвичайна обстановка може частіше за все викликатися явищами соціального, природного, біологічного та диверсійного характеру, а також при введенні надзвичайного стану, оголошенні війни, воєнного стану.

Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним

органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року повноважень [5], необхідних для відведення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку обмежень цих дій.

У вихованні людини важливе значення має процес формування ціннісного ставлення до різних явищ дійсності, а також ієрархії цінностей особистості, що визначають її ставлення до навколишнього світу і поведження в суспільстві.

Це тривалий і складний процес, на який впливають родина, окремі соціальні інститути і групи, засоби масової інформації, суспільство. Важливу роль у цьому процесі відіграє система освіти, виховання молоді в освітніх установах, насамперед у вищій школі, завдання якої полягає в тому, щоб створити умови, в яких усі позитивні цінності освіти стали би надбанням особистості, котра навчається, її внутрішніми орієнтирами діяльності.

З огляду на це постає завдання розробити таку цілісну організацію освітнього простору, яка створювала би умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді ціннісним змістом.

Духовно-моральні цінності демонструють високий виховний потенціал гуманітарних знань [8]. Зважаючи на це, актуальні науково-педагогічні дослідження спрямовані на позитивне використання цих знань у навчально-виховній діяльності, інтеграцію їх загальнолюдського гуманітарного потенціалу в оновлювальну систему виховних впливів сучасної вищої школи.

Головними цінностями національного виховання, визначеними у Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», стали громадянськість, патріотизм, гуманізм, совість, працелюбність та ін. В основу сучасного розуміння ідеї громадянськості покладено такі фундаментальні цінності, як людина - найвища цінність; Батьківщина - наріжний камінь того, що єднає тисячі поколінь етносу в єдине ціле; сім'я - природне середовище розвитку людини, основа її духовності; праця - основа людського життя; знання - багатство особистості, надія народу на виживання; земля - спільний дім, батьківщина всього людства, цілісного і неподільного; мир - головна умова існування землі, Батьківщини, сім'ї, людини як духовно-моральної особистості.

Що стосується взаємин з іншими людьми, то, керуючись цими цінностями, студенти повинні поважати гідність усіх людей; давати зрозуміти іншим, що їх цінують; заслужувати лояльність, довіру, щирість; співпрацювати з іншими; підтримувати інших; поважати життя, приватність інших; намагатися розв'язувати проблеми мирним шляхом.

У ставленні до суспільства розуміти свої громадянські обов'язки, бути готовими протистояти ідеям і діям, шкідливим для окремих осіб чи всього суспільства; підтримувати сім'ю у вихованні дітей і турботі про утриманців; допомагати людям розуміти закон та його дії; підкорятися закону і сприяти його виконанню іншими людьми; приймати різні віровчення і поважати право інших людей на релігійну і культурну своєрідність; підтримувати людей, які самостійно не можуть вести гідний спосіб життя; сприяти демократії; визнавати правду та єдність пріоритетами громадського життя.

Висновки. Проаналізувавши психолого-педагогічну, філософську та соціально-методичну літератури ми можемо зробити висновок, що духовно-моральне виховання -

процес організованого, цілеспрямованого як зовнішнього, так і внутрішнього впливу на духовно-моральну сферу особистості, що є ядром її внутрішнього світу. Його показниками можуть бути сформованість духовно-моральних цінностей, рівень розвитку самосвідомості, реакція на педагогічний вплив, багатство духовних запитів. Використання духовних цінностей в процесі духовно-морального виховання студентської молоді досягає оптимального рівня, якщо виявлені можливі об'єкти духовних потреб (ціннісних орієнтацій) у базовому освітньому компоненті й поєднані з гуманістичною ціннісною орієнтацією педагога, що визнає єдність особистісного способу життя і форм педагогічної співпраці.

Список використаної літератури

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление. - М., 1988. С. 15-45.
2. Бабанский Ю. Педагогика: Курс лекций / Ю. Бабанский. - М.: Просвещение, 1988. - 384 с.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. 1997. - №1. - С 124-129.
4. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру». - К. Урядовий кур'єр, 16.09.2000. - №149.
5. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Вип. 3. Під заг. ред. В.В.Дурдинця- Київ: Агенство «Чорнобильінтерінформ», 2001. - 532с.
6. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [наук.-метод, посібник] / І. Зязюн. - К.: МАУП, 2000. -312 с.
7. Колеснікова І.А. «Виховання до духовності і моральності в епоху глобальних змін». - Педагогіка. -2008.- №9.- С 25
8. Николина В. В. Духовные ценности и воспитание личности: психолого-педагогический аспект. Новгород, 2002. - С. 85.
9. Осипенко С. І. «Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту» / С. І. Осипенко, А. В. Іванов. Навчальний посібник. - К., 2008. - 286 с
10. The Secret of Family Happiness. / Wachturm-Gesellschaft, Setters / Taunus- 1985. - 255

Одержано редакцією 22.08.2014 р. Прийнято до публікації 26.08.2014 р.

Аннотація. *Малиновская Л, И. Воспитание духовно-нравственных ценностей студентов вуза при возникновении чрезвычайной ситуации диверсионного характера. В статье рассмотрено психолого-педагогические основы воспитания духовно моральных ценностей у студентов, подчеркнуто, что система ценностей для каждой личности, для общества и государства является той основой, опираясь на которую можно налаживать межличностные взаимоотношения внутри государства и с миром в целом. Формирование ценностного отношения к разным явлениям действительности является главным, системообразующим фактором становления студента, будущего специалиста, полноценного субъекта, как личности безопасного типа в государстве.*

Ключевые слова: *личность, духовность, нравственность, духовно-нравственные ценности.*

Summary. *Malinovskaya L. Education spiritual and moral values of students universities when nature sabotage emergencies. In the article it is considered psychology-pedagogical bases of education spiritually moral values for students, underline, that the system of values is for every personality, for society and state is that basis leaning on which it is possible to put right inter personality mutual relations into the state and with the world of all. Forming of the valued attitude toward the different phenomena of reality is main, systemo by the formative factor of becoming of student, future specialist, valuable subject, as personalities of safe type in the society.*

Key words: *personality, spirituality, morality, spiritually-moral values.*